

Јелена Недељковић Благојевић

Поетске параболе у романима „Таи“, „Последња станица Британија“, „Човек из нехата“ и поетској збирци „Елен“ Горана Гоцића

Један од аутора који се у својим романима ослања на мотиве митопоетике, као и на увођење библијских мотива у своју књижевност је Горан Гоцић.

Његов први роман, „Таи“ што на кинеском означава смирење, бави се причом о савременом мушкарцу потпуно сатрвеном западном конзумеристичком филозофијом. То је чест мотив који се јавља у савременом роману.

У епистоларној форми, кроз ток исповести који меандрирају, Горан Гоцић на потпуно савремени начин, а чврсто ослоњен на старозаветни библијски мотив односа у едемском врту, прича причу о човеку Запада, кога је тај исти Запад скоро прогутао, претварајући га у краља Давида који има све, односно, мисли да има све, али нема оно најважније, искрену љубав и разумевање.¹

До коначног остварења сна и потпуног сједињења са заводљивом го-го плесачицом, Он мора да прође стазом прочишћења и самопонижења. Ако бисмо роман посматрали као исповедни, безимени мушкарац који тражи себе и свој пут могао би бити сам аутор.

Кроз ту стазу болне самоспознаје, Он, тачније главни јунак, не пролази сам. На тој стази аутор, тачније Његов алтер-его има верног пратиоца, баш као што је кроз Чистилиште, Пакао и Рај Дантеа пратио Вергилије, тако јунака прати „Гос“.

Гос је сублимација неколико митолошких и поетичких личности. Поред улоге Вергилија, односно онога који прати писца, он има улогу Учитеља, попут Сократа.

Начин савремене комуникације, путем размене мејлова управо приказује оно што је писац желео да нагласи, да су савремени мушкарци склони да траже себе кроз врцаве психоаналитичке контексте и тумачења, ослањајући се притом, не на Библију, нити на њене параболе, већ опет на поетику, али и на психологију.

По Фројду, свет је саздан од вриштеће сексуалности, и то Гос не побија, нити се труди да побије. Напротив, он врло самоуверено тврди:

Таи је слобода, у мислима, љубави у срцу, Тајланд је земља слободних људи. Жене су тамо ватрене у покретима, додирима, љубавној игри и завођењу. Њихов живот није оптерећен договима, Буда им је даривао празнину, неоптерећеност грешним мислима, лишио их је амбиција, привидне остварености, одговорности и успеха, лишио их је илузије и све патње коју та илузија носи.²

И баш као што су митски алфа мушкарци у Хомеровим спевовима снажни, бескомпромисни ратници, врло сурови отимачи жена и блага, док и сами не потпадне, попут Ахила, под женске чини, тако, ослањајући се на традиционални принцип, Гоцић тврди да је и савремени мушкарац Запада такав. Он је научен да буде „алфа“ на устаљени начин и по шаблону, снажан мужјак у кругу школа-посао-породица. Та борба, свакодневна и беспошtedна, ломи му дух, умара га, спречава да се отвори, да поново почне да осећа, да раздије своје штитове, да скине оклоп и покаже рањиву природу и затражи смирење, љубав и неку нову, непознату снагу.

Оно што посебно задивљује јесте чињеница да Горан Гоцић то чини врло искуствено, врло снажно, неоптерећен друштвено-социјалним узусима. У Тај-

1 Библијска прича о краљу Давиду и Витсавеји. Према предању Самуилову, краљу Израиља, Давид заљубио се у удову Уријину, коју је отео и оженио. Њихова љубав, по Самуилу била је грешна, јер је Витсавеја била друге вере. (Друга књига Самуилова, Стари завет).

2 Гоцић, Горан „Таи“, Геопоетика, Београд 2013.

ланду, који је чаролија, све стеге и окови падају – и као коначни слој зреле, слатке поморанџе остаје само слобода, као врховна вредност Одисејског трагања.

Богаташи дарују легате, уметници експонате, лепотице своје фотографије, хероји свој живот и нико од нас не може повећати свој улог пред смрћу.

Нико се не пита прихвата ли смрт или је се одриче, то је питање заверенички запечаћено на састанцима богова. Многи – лекари, свештеници, погребници, цвећари – живе од смрти, други су, попут политичара, официра, пророка, масовних убица, њене месије. Но сви смо осуђени да се давимо само туђом смрћу, да је оплакујемо, прижељкујемо, спречавамо, сведочимо, украшавамо, припремамо.³

„Последња станица Британија“ је другачија прича – иако је хронолошки претходила Тајланду – и потпуно другачије путовање, сасвим различито од бајке о Тајланду коју је Горан Гоцић срочио у роману „Таи“.

Ако је Тајланд чаробан, Британија је рашчарана; ако је Тајланд медна утопија, Британија је грка дистопија. Али циљ приповедача је исти: пронаћи себе у лутању светом.

„Последња станица Британија“ нема питки, лирски израз као прича о Тајланду. Али је такође прожета митопоетским мотивима, док је диблијска параболо на коју се писац ослања параболо о блудном сину.

Кћери своје проблеме траже у раним односима с мајкама, док синови покушавају да побегну од онога што су њихови очеви били. Посебно на територији Балканског полуострва, где је васпитање базирано на врло проблематичним односима, који више подсећају на оне о којима су писали Есхил и Софокле у својим драмама, или пак Шекспир у свом „Краљу Лиру“.

Синови на Балкану беже од доминантних очинских фигура које их држе под гвозденим песницом и одгајају у посткомунистичком, раном али опет, за пишчеву генерацију, закаснелом социјалистичком друштву. У њему су „рад, ред и дисциплина“ у ствари лепореке флоскуле и димна завеса која се разишла са одјеком првих метака испаљених дуж њених граница.

Зато је ово прича испричана без много емоција. Ни Британија ни емиграција која је живела сквотерским

3 Гоцић, исто.

животом у сиротињским четвртима Лондона немају танана осећања. То је борба за преживљавање, а она је сурова и не трпи лирске изливе.

У питању је на тренутке горка исповест о сновима, балканској младости која у матичним земљама ратује, а у емиграцији се грчевито држи својих земљакиња. Другачије не би могла да сања, да живи и преживи далеко од света који је остао за њом, а тако близу снова које ће можда, ако буде довољно истрајна, једном остварити.

Хроника о сквотингу – бесправном живљењу и противприродној аскези – испричана је из визуре три потпуно различита човека. Може се тај мотив пронаћи у индијском спеву „Рамајана“ када Рама и Сита, прогоњени неправдом, лутају и боре се с демонима.

Тако се и јунаци „Последње станице Британије“ боре са својим унутрашњим и спољашњим демонима. Њихови унутрашњи непријатељи су носталгија, недостајање и жеља да победе систем, а спољашњи је сам британски систем – суров и окрутан.

Први је приповедач Антонио, који је у Лондон стигао са Сицилије и бави се ситним крађама у продавницама. То је његов начин да искаже бунт, незадовољство и бес због сопствене немоћи да се издигне и буде нешто више од емигранта, а мање од Енглеза. Од њега сазнајемо све о његовим цимерима и сапатницима у том необичном животу с друге, мрачније стране рампе лондонских сивих, кишних улица, када је сваки дан пребрајање празнине и осећања с којима он не зна како да се бори.

Други је Иван, политички емигрант из Прага, жељан слободе, достојанственог живота без спутавања и ограничења које је пред њега поставила гвоздена завеса и сурова рука још суровијег режима. Трећи је Горан, од миља прозван „Гордон“, будући новинар и несуђени песник чија писаћа машина чакће по читаву ноћ у жељи да заборави одакле је кренуо, да не мисли о ономе што је оставио на Балкану – где крв и речи подједнако клизе по ратним ранама оних који су остали.

Гордон је пишчев алтер-его, човек који поново лута и који се поново тражи, осећајан, замишљен, вечито упитан у себе, помало особењак који дубоко доживљава и преживљава све ружне вести Би-Би-Сија о расулу

и распаду његове земље.

Она тоне у благо хиперинфлације и глиб турбо-фолк супкултуре које преузимају примат у животима оних који су остали, а згражава оне који тамо, негде далеко, носе жива сећања и снажна осећања за бившу земљу.

Она је сада налик самртнику; њен последњи ропач заглушују одјеци граната и метака, до последње капи крви зараћеног братства које се колико до јуче клело у јединство „од Вардара па до Триглава“.

За све њих – Британија је била последња станица ка слободи, ка сновима, ка животу. Ово је роман о обичним младићима који лутају Лондоном у жељи да пробају живот великом кашиком, да победе, да се изборе, да постану „неко“ и да се у земљу из које су отишли не врате као „нико“ – као лузери, као бродоломници давно изгубљени на пучини, насукани на каквом острву пустијем од Британије, баш као библијски мудраци који траже тек рођеног Исуса.

Код „Последње станице Британије“ радња је помало развучена и тек понека рефлексивна о жени и љубави. Како се даљина и туга лече без јасног женског лика због кога се то тражење продубљује?

Ово је роман једнако мушки као они настали у заворима и касарнама: жене се на пропутовању кроз Лондон на какво нисмо навикли јављају тек у обрисима, као сенке, случајне пролазнице и мокри снови.

А можда би снови и требало да буду такви – влажни, нестварни и тешко достижни?

Можда те жене и јесу сан, игра маште и духа, недостајање, обриси нечег што је прошло с преласком границе између два потпуно различита света, оног који је остао и оног који се пред смелим младим људима отвара и с којим они играју васионску партију шаха.

Знамо да је у таквим партијама победа вазда неизвесна. Све те жене емиграната су стварне, а сеновите, огрнуте велом тајни, мистичне и еротичне, замамне и „луде“.

Све су истовремено тајанствене и отворене, забавне, просте и податне – и све су ту само у одјеку снова и жеља ових антијунака, који чезну, који се надају, који траже, лутају и питају, али не моле, не просе, ни азил, ни живот, ни то штуро и сиво енглеско преживљавање натопљено кишом и обојено велом магле неког

чудновато густог и непроходног ткања.

Шта су те жене, а су шта сви њихови одметнути изабраници с којима проживљавамо и преживљавамо свеже ране и дубоке ожилке емигрантског живота, осећамо оно шта њих прожима и увлачи се у кости промрзле на леденом ветру Садерка – отићи или остати? Предати се, потписати безусловну капитулацију, покупити своје ствари, стрпати у изанђали ранац, одбацити тај остатак жеље за Западним сном и вратити се на почетак, у сигурност, у познато?

Али где је то познато? Где је кућа? Куда ће нас путнички инстинкт даље водити? Има ли уопште сигурности и пута у ишта познато, или нам је и оно познато постало страно, а страно познато, а ипак далеко и туђе?

Одговор на ово питање крије се негде у дубинама путничких сновиђења, у романима „Таи“ и „Последња станица Британија“, али и у песничкој збирци „Елен“ коју је Гоцић написао као својеврсни апендикс роману „Последња станица Британија“, као и роману „Човек из нехата.“

Вулканском снагом и енергијом која еруптира из пера опчињеног подједнако љубављу, деликатном сексуалношћу, која делује тек као невина слутња. Изнутра, у песнику и мушкарцу, букти страст, пратећи пламен те, исконске, мушке алфа жудње и разбукталих емоција.

Гоцићеве стихови су песме крика, али и позив да с приповедачем и поетом, окусимо нектар чулних сензација и оностраних доживљаја, протканог течним златом насталим из мешавине разбуктале страсти и ослобађајућег краја.

*кад видим како и у самом сну смртиан љ сујетиан
у земљи шайућем сайеи
али њоносан њред друиима
на њо шѡо честио њосећујеш
и украшаваиш цвећем мој њочинак⁴*

Елен је оно најинтимније разоткривање душе, подједнако песникове колико и читаочеве. То је разоткривање необичности. Ни налик другим стиховима. Ни сам песник и приповедач, није налик другим песницима.

4 Гоцић, Горан „Елен и друге песме о навикама светости“, Краљево, 2017.

Валовита снага његовог израза, кованица насталих у преиспитивању сопствених трагова које спирају лондонске кише и бришу густе магле и сопствене снаге, монашке преданости и издржљивости.

*И сама њокошена разумом,
џрудошћу нејросџаваних ноћи, џрагова и закона,
ходочашћима које нисмо завредели
њод ноћима свейших ни занесени ни џреварени⁵*

Кроз немир, кроз дух песника-луталице, отвара се портал који води у други свет, који расветљава душу прозорљивог поете, чије очи виде ружну европску стварност натопљену крвљу и сузама.

У том поигравању стихом, формом и стилем, откривају се, попут бисера окамењеног у шкољци, сви емотивни набоји прекривени слојевима широке, словенске душе, као контраст британском сивилу, уштогљености и хладноћи.

У тамним зеницама песника, са одсјајем свих оних прикривених, непроливених суза помешан је велтшмерц, а душа се, невидљивим времепловом, из романтизма реинкарнисала у ветровити Лондон XX века, у коме је рођена Елен.

У овом певању, које је омаж бујној, самосвојној, али и бурној прошлости и оним данима који се неће вратити, проналазе се они чије су стазе ход по мукама. То је путоказ душе за оне који су довољно храбри да отворено признају да се не стиде својих суза, ломова, патње. И у овом контексту се Елен може тумачити као персонификација или пак метафора на најчувенију библијску грешницу – Марију Магдалену.

Корацима седам кратких ногу, а кроз седам дугих корака инспирације, песник свог читаоца помало лукаво и перфидно наводи на пут који представља избор врлине или избор греха.

Попут Мефистофелеса у Гетеовом „Фаусту“, Горан Гоцић кроз певање о тајанственој, мистериозној Елен и другим навикама светости, ако се на светост и на живот у светости може навићи, тражи душу свог преданог тумача.

Душу, чисту, на трен детиње наивну, отворену а опет, отровану светом. Разочарану, болну. Фрустри-

рану и преломљену сопственим слабостима.

Душу расплакану, спремну да се препусти, да пред оваквом силином певања раскрили двери свог унутрашњег бића, као што је то учинио песник, стварајући их.

Елен, то су стихови препуни бунта, испреплетаних и комплексних односа од којих песник бежи, трагајући за светлошћу која се сакрила у обрисима жене, које, баш као Андрићеве Јелене, нема.

А она је исконска потреба: Жена и Жеља у исто време.

И све ће то кулминирати у роману „Човек из нехата“, који је Горан Гоцић написао као покушај да се надовеже на оно што је написао до тада.

„Промашиио сам земљу. Промашиио сам џрофесију. Промашиио сам димензију. Промашиио сам животи“⁶, речи су које изговара Братац Британац, јунак романа „Човек из нехата“.

Братац Британац је један обично-необичан јунак, изгубљен у сопственим трагањима, по којима је Горан Гоцић познат. Мученик.

Човек распет на голготи сопствених лутања, компликованих осећања. Подељен или прецизније располућен оним што му живот у туђини није пружио. Повређен празнином и браздама које је тегобан гастарбајтерски стаж оставио у његовој души.

Његов сапутник и сапатник Вук Гргуревеић, човек је прагматичан и сушта супротност Братцу. Окићен именом које је референца на сремску Србију и оних који су бранили границе Марије Терезије, Вук Гргуревеић је у исто време и персонификација Србије деведесетих година. Оне друталне, криминогене, црноберзијанске Мајчице Ес, која тоне и гуши се у сопственом глибу.

Њих двојица, два случајна прогнаника које је сурова Мајчица Ес заборавила, која их се одрекла и препустила судбини, исповедају се један другом током лета од Њујорка до Београда.

Један путујући ка оцу, од кога је читавог живота бежао. Не желећи да се пореди с њим, задржавајући за себе сву дубину унутрашњих сукоба, сву тежину борбе која га ломи, он приказује себе хотимично као вагабунда, пробисвета и човека с маргине.

Ту своју Мајчицу Ес он ван њених граница дубоко

5 Гоцић, исто

6 Гоцић, Горан „Човек из Нехата“, Београд, 2021.

презире, мрзи и проклиње. Али јој се, попут библијског блудног сина, враћа у загрљај, надајући се да ће оно од чега је побегао испарити попут магле у облацима изнад ње.

Два бродоломца душе, о које су ударале буре и шибале их својом немилосрдном руком, постају два побратима који међусобним признањима откривају шта их мори. По томе могу да се препознају повратници. Они су изгубљени у садашњости протканој трагањем за одговорима; прошлости коју не могу да преболе и која је тешка попут воденичког камена окаченог о њихове вратове и вуче их ка дну; и коначно будућности која је неизвесна, за коју не знају куда ће их одвести.

Како прича одмиче, од средине ка почетку, ређају се, попут филмских секвенци, сцене проткане снажним емоцијама и реченицама које имају снагу торнада. Преплићу се кроз тај дирљиви ковитлац туга и срећа, радост и неверица, презир и љубав. Јесу ли њих двојица били добри синови, јесу ли постали добри очеви? Ко су? Какви су у очима својих умирућих очева, а какви у очима своје деце?

Питања која постављају себи огледало су једног урушеног система који су оставили за собом. Јесу ли довољни волели? И какве су биле љубави од којих су бежали, али којима су чезнули да се врате? Надали су се да ће топлина њихових жена бити довољна да их начини макар мало бољим људима, макар мало мање прогнаницима, макар мало мање остављеним, забрављеним, заробљеним у непостојећем чардаку ни на небу ни на земљи. Да ће осетити како макар мало више припадају, како њихово нигдевање није заувек, како је њихова самоћа пролазна, како се све може преболети.

Братац Британац, бежећи од очевих прекора и неразумевања, растрзан у туђини тихо пати, преиспитујући се да ли је могао другачије и да ли је желео да буде другачији. Он се не мири са судбином, не мири с Мајчицом Ес која га је издрисала са списка и која се претвара да је невидљив, да не постоји, да га нема. Она се опходи према њему попут зле маћехе из бајки. Али

за њом јунак ипак пати и сања да јој се врати, колико год да га је повредила и разбила му илузије. Можда снови могу постати стварност, можда јава није оно исто црnilо од кога је побегао.

Вук Гргуревић је Братчев антипод. Братчева интроспекција претвара се у Вукову отвореност; овде се огољава једна само наизглед плитка и површна, а у ствари веома комплексна личност, која на души носи тешке ожилке система који га је натерао да, попут бунтовника, али с разлогом, свој пут крчи песницама и оружјем.

Присутна је моћ да штедећи речи, у реченицама које су јасне и концизне, каже много, терајући читаоце да се замисле, да зароне у дубину бића и преиспитају свој живот, своје породичне односе, да трагају за оним одговорима од којих беже, с којима немају снаге да се суоче.

Аутор, можда несвесно и у овај роман уноси мотиве библијске параболе о блудном сину, коју је започео да на свој начин тумачи у роману „Последња станица Британија“ и наставио да тумачи кроз митологију, Одисејева и Рамина лутања и трагања за суштствености која се преплиће са само наизглед грубим, мушким дијалозима.

И не само кроз Хомерове и индијске епове, већ и кроз „Божанствену комедију“ и мотиве чистиштва у стиховима о Елен, пакла Велике Британије и острвске хладноће, све до раја до најситнијих магичних детаља описаног у лепотама и мирисима Тајланда, Горан Гоцић приповеда о искушењима с којима се суочавају мушкарци Балкана и Запада.

Али, и како се попут Јина и Јанга преплићу мушки и женски принцип његових јунака и јунакиња, у савременом друштву, на истоку проткан пост транзиционом стварношћу, а на Западу леденом, протестанстком филозофијом и сведеним изразом лишеним сваке поетике.